

SPRÅKET, MÄNNISKANS HYBRIS

// STRIDSKRIFT MOT DEN ANALYTISKA TRADITIONEN //

Text: Patrick Sibelius

Symbolmanipulationen inom algebran har allt sedan **Gottfried Wilhelm Leibniz'** dagar setts besitta en inneboende potential att låta människan skapa möjliga världar. Själva det talade språket (som också kan ses bestämma ett slags algebra) har allt sedan Adams och Evas dagar setts ha samma *potential*, vilken har kunnat utnyttjas av envar och av författare, ledare och fabulerare isynnerhet, men också i hög grad av den analytiska traditionen i filosofi med sina *möjliga världar* och språkspel. Denna frihet att skapa möjliga världar har gjort att människor har kunnat se sig stå ovanom verkligheten och skapa andra verkligheter. Det är förstås mer än rätt att Gud fördrev människorna från Eden. Men där utanför har de med denna sin hybris allt sedan dess gjort stor åverkan på skapelsen, sig själva medräknade.

Vad är väl bättre än en skapande människa som ser nya möjligheter och går in för att förverkliga dessa! ... Men hur ser detta ut i Guds perspektiv och hur skulle det se ut i vårt perspektiv om någon annan djurart gick in för samma beteende!? ... Att förverkliga en ny möjlighet innebär naturligtvis att bryta mot ett tidigare naturligt mönster. Utifrån ter det sig sjukt och farligt. För sådant sker ju oftast bara för individer och grupper av en art då de är störda, skadade, angripna av någon mikroorganism eller något gift som påverkar deras centrala nervsystem. Felaktiga tankar fungerar på samma sätt. De påverkar neurala processer och får individer och hela samhällen att bete sig onormalt och farligt för dem själva och andra.

Hur kan en sådan uppenbart *falsk* filosofi ha uppstått, där möjligheter har getts status av andra verkligheter och människor uppvisas till hybris och att inte respektera sanningen och verkligheten? Hur kan den finna stöd bland intellektuella och hur kan den bli en styrande faktor inom det politiska och ekonomiska systemet? För så har det blivit i den av anglosaxisk kultur dominerade delen av världen. Svaret går kanske att finna om man vänder på frågornas ordningsföljd och förstår denna filosofi som resultatet av den ideologi politiken och ekonomin följer i dessa länder.

Vetenskap och teknologi. Att utforska verkligheten är en sak att förverkliga möjligheter är en helt annan sak.

För utforskandet har man i vår kultur skapat vetenskapliga institutioner och vetenskapliga metoder. Härvid har man funnit det nödvändigt att vid studiet av de flesta fenomenen omsorgsfullt *abstrahera* från flera av deras naturliga egenskaper och *isolera* dem från deras naturliga omgivning. Man har skapat abstrakta teorier och abstrakta modeller för dem och laboratorier för att studera fenomen så isolerade som möjligt. Med sådana abstraktioner och isoleringar har man

kunnat nå kunskap om fenomenen och vågat påstå att man vet något om dem.

Ingen *god* vetenskapare inbillar sig emellertid att denna vetenskapliga kunskap direkt kan utnyttjas på fenomenen i verkligheten med alla de egenskaper och sammanhang de har där. I naturen är fenomen *inte* isolerade och villkoren för användningen av teorierna och modellerna är *nästan aldrig* uppfyllda i enskilda fall. Att behärska språket och teorierna betyder inte att man behärskar verkligheten.

Men för språkfilosofer är det som det är för ingenjörer och personer i ledande ställning: Modellerna med spel har ersatt verkligheten i deras verklighetsuppfattning. Vetenskapligt sett är detta att flagrant bryta mot vetenskaplighet där man uttryckligen vinnlägger sig om abstraktion och isolering just för att verkligheten är något annat än ens modeller och isolerade forskningsobjekt i laboratorier. Men ledarna, ingenjörerna och språkspelarna framhärdar trygga i sitt spelande. För dem finns det ju inget utöver detta.

Aktieägarna och företagsledningen inom industrin vill ha ingenjörer som är heta på gröten att hitta på sätt att förverkliga nya möjligheter som marknadsförarna kan få att inbringa ekonomiska vinster då den valda nya möjligheten förverkligas i stor skala. Stater är i det väsentliga ekonomiska enheter och därför stöder politikerna samma filosofi som ingenjörer och "språkspelare" utnyttjar och där allt baserar sig på att verkligheten väsentligen är ett spel. Därför tvingar politikerna med sin universitetspolitik vetenskapen att underordna sig teknologin och att bryta mot vetenskapens etos att respektera sanningen och beakta den oberoende verkligheten genom pietetsfull abstraktion och isolering. Då och då, när det går riktigt illa, beaktas ekologers åberopande av verkligheten, på så sätt att man inför nya "ekologiska bestämmelser" eller "etiska regler" i spelet. Men spelandet fortsätter sedan.

Den stora utmaningen för filosofin under 2000-talet borde bestå i att bekämpa hybris och antropocentrismen inom de kulturer där den kontinentala eller den analytiska traditioner från 1800- och 1900-talet dominerar och där synen på *språkets supremati* har fått människor att ställa människans friheter och tekniska möjligheter framom sanningen om naturen och verkligheten och den begränsade kunskap som man mödosamt har vunnit med vetenskaplig omsorgsfullhet och sunda metoder. Hoppet står nu till framtiden och till genuin vetenskap och ett genombrott för nya bättre tankar inom filosofin. Som det har förhållit sig, ter sig modern västerländsk filosofi betänkligt beroende av politisk och ekonomisk ideologi.

Patrick Sibelius är docent i filosofi och universitetslärare i datavetenskap vid Åbo Akademi